កិច្ចព្រមព្រៀងមជ្ឈត្តការ

កុយ នាម*

១.ប្រភពនៃមជ្ឈត្តការ

ការដោះស្រាយជម្លោះនៅតុលាការ ស្ថិតក្រោមនីតិវិធីច្បាប់ដែលភាគីជម្លោះត្រូវតែគោរពតាម ទោះបីជានីតិវិធីនោះស្មុគ្រស្មាញយ៉ាងណាក៏ដោយ។ ការមិនគោរពតាមនីតិវិធីដែលច្បាប់បានកំណត់មកស្រាប់នោះ អាចធ្វើឲ្យភាគីថ្លោះសិទ្ធិនៅក្នុងការទាមទាររបស់ខ្លួន។ វេទិកាមជ្ឈត្តការគឺជាវេទិកាស្វែងរកយុត្តិធម៌ដោយ ការព្រមព្រៀងគ្នា (Consensual Justice) ដែលខុសគ្នាពីនីតិវិធីតុលាការដែលភាគីគ្មានការត្រួតត្រាលើដំណើរការរកយុត្តិធម៌ទេ។ យុត្តិធម៌ដោយការព្រមព្រៀងជាមូលដ្ឋានគឺ យុត្តិធម៌មួយដែលភាគីជាអ្នកកំណត់វេទិកា និងត្រួតត្រានីតិវិធី។ ផ្ទុយពីនីតិវិធីតុលាការដែលមានភាពរឹងកំព្រឹសដែលមិនអាចកែប្រែបាន នីតិវិធីនៅក្នុងមជ្ឈត្តការមានភាពទន់ភ្លន់ដែលអាចបត់បែនបានច្រើនទៅតាមការចង់បានរបស់ភាគី។ ដោយសារភាគីជាអ្នកកំណត់វេទិកា វេទិកាមជ្ឈត្តការកើតចេញមកពីការព្រមព្រៀងរបស់ភាគីនៃជម្លោះ តាមរយៈការព្រមព្រៀងបង្កើតវេទិកាមជ្ឈត្តការ។ ភាគីមានការព្រមព្រៀងគ្នាក្នុងការបង្កើតវេទិកានេះ ដែលផ្ទុយពីវេទិកាតុលាការ ដែលច្បាប់ជាអ្នកកំណត់ឲ្យ។

គេអាចរកឃើញការព្រមព្រៀងបង្កើតវេទិកាមជ្ឈត្តការនេះនៅក្នុងកិច្ចសន្យាគោល និងកិច្ចព្រមព្រៀងដោយឡែកមួយ។ កិច្ចសន្យាគោលគឺជាកិច្ចសន្យាដែលបង្កើតសិទ្ធិ និងកាតព្វកិច្ចនៅក្នុងប្រតិបត្តិការណាមួយ ឧទាហរណ៍ កិច្ចសន្យាផ្គត់ផ្គង់ទំនិញ កិច្ចសន្យាការងារ កិច្ចសន្យាជួលរោងចក្រ។ល។ នៅក្នុងកិច្ចសន្យាគោលនេះ ក្រៅពីមានខចែងពីសិទ្ធិនិងកាតព្វកិច្ចផ្តល់ទំនិញ និងសិទ្ធិទទួលការបង់ប្រាក់ដើម កិច្ចសន្យាផ្គត់ផ្គង់នោះអាចចែងពីខដោះស្រាយជម្លោះមួយ (Dispute Resolution Clause) ដែលបញ្ជាក់ពីរបៀបដោះស្រាយជម្លោះបែបទូលំទូលាយរួមមានការដោះស្រាយជម្លោះជាដំណាក់ៗ ចាប់ពីការចរចាគ្នាដោយផ្ទាល់ រហូតការផ្សះផ្សាគ្នាដោយមានជំនួយពីភាគីទីបី និងទីបញ្ចប់ ការដោះស្រាយតាមវេទិកាមជ្ឈត្តការ។ ជួនកាលភាគីមិនបានចែងពីខដោះស្រាយជម្លោះបែបទូលំទូលាយទេ តែគេចែងពីខមជ្ឈត្តការ (Arbitration Clause) តែម្តង។ ដោយការភ្លេច ឬដោយប្រការណាមួយ ភាគីមិនបានចែងខដោះស្រាយជម្លោះទេ ដូច្នេះនៅពេលមានជម្លោះក្រោយពីចុះកិច្ចសន្យាគោល ភាគីបានព្រមព្រៀងគ្នាជ្រើសរើសយកវេទិកាមជ្ឈត្តការដើម្បីដោះស្រាយជម្លោះរបស់ខ្លួន។ ដើម្បីអាចឲ្យវេទិកាមជ្ឈត្តការ

* កុយ នាម ជាមជ្ឈត្តករពាណិជ្ជកម្ម, អាជ្ញាកណ្តាលការងារ និងជាមេធាវីនៅការិយាល័យ KN Legal Consulting.

មានសមត្ថកិច្ចលើជម្លោះរបស់គេបាន ភាគីត្រូវចុះកិច្ចព្រមព្រៀង ដោយឡែកមួយដើម្បីដោះស្រាយជម្លោះ។ កិច្ចព្រមព្រៀងដោយឡែកនោះអាចជាខដោះស្រាយជម្លោះបែបទូលំទូលាយ ឬអាចជាកិច្ចព្រមព្រៀងធ្វើមជ្ឈត្តការតែម្តង (Agreement to arbitrate)។

ទោះបីខដោះស្រាយជម្លោះត្រូវបានបញ្ចូលនៅក្នុងកិច្ចសន្យាគោល ឬ នៅក្នុងកិច្ចព្រមព្រៀងដោយឡែកក្តី ច្បាប់ទទួលស្គាល់ការជ្រើសរើសរបស់ភាគីជានិច្ច។ ឧទាហរណ៍ មាត្រា ៧ នៃច្បាប់ស្តីពីមជ្ឈត្តការកម្ពុជាចែងថា៖

> កិច្ចព្រមព្រៀងផ្សះផ្សា [មជ្ឈត្តការ] [Arbitration Agreement or Agreement to arbitrate] រួមមានខចែងស្តីពីមជ្ឈត្តការដែលបានចែងនៅក្នុងកិច្ចសន្យា ឬ នៅក្នុងកិច្ចព្រមព្រៀងដោយឡែក។

មាត្រា ៧ ខាងលើនេះចែងថា "កិច្ចព្រមព្រៀងផ្សះផ្សា" ដែលអាចជាការច្រឡំក្នុងការបកប្រែពីភាសាអង់គ្លេស Arbitration Agreement ព្រោះសេចក្តីនៃមាត្រានេះចង់និយាយដល់កិច្ចព្រមព្រៀងធ្វើមជ្ឈត្តការ។

ខនៃការដោះស្រាយជម្លោះបែបទូលំទូលាយ

ឧទាហរណ៍ ខ នៃការដោះស្រាយជម្លោះទូទៅ៖

> "បើសិនជាជម្លោះកើតចេញពី ឬទាក់ទងនឹងកិច្ចសន្យានេះ ឬកើតចេញពីការល្មើសកិច្ចសន្យានេះ ហើយបើសិនជាជម្លោះមិនអាចដោះស្រាយតាមរយៈការចរចាបានទេ ភាគីព្រមព្រៀងដោះស្រាយតាមរយៈសន្ធានកម្មដោយសុទ្ធចិត្ត ដែលត្រូវចាត់ធ្វើដោយ[ស្ថាប័ន ឬបុគ្គលដែលជ្រើសរើស] ស្របតាមនីតិវិធីនៃសន្ធានកម្មនៃ[ស្ថាប័ន ឬបុគ្គលដែលជ្រើសរើស] មុននឹងបញ្ជូនទៅដោះស្រាយដោយមជ្ឈត្តការដោយ [ស្ថាប័នឬ បុគ្គលដែលជ្រើសរើស]"។

ដូចបានពិពណ៌នាខាងលើ គេអាចប្រមូលផ្តុំមធ្យោបាយដោះស្រាយជម្លោះនានា នៅក្នុងខនៃការដោះស្រាយជម្លោះតែមួយ ដោយឆ្លងពីមធ្យោបាយមួយទៅមធ្យោបាយមួយកាលណាការដោះស្រាយនោះត្រូវបរាជ័យក្នុងមធ្យោបាយណាមួយ។ ប៉ុន្តែនៅទីបញ្ចប់គេប្រើមធ្យោបាយដោះស្រាយដោយ មជ្ឈត្តការ។

ខ មជ្ឈត្តការ

ឧទាហរណ៍ នៅក្នុងកិច្ចសន្យាផ្គត់ផ្គង់ទំនិញមួយ ភាគីអាចបញ្ចូលខមជ្ឈត្តការដែលចែងថា នៅពេលណាមានជម្លោះ ភាគីត្រូវយកជម្លោះនោះទៅដោះស្រាយនៅឯវេទិកាមជ្ឈត្តការតែម្តង។ ខមជ្ឈត្តការជាទូទៅមានសេចក្តីជាស្តង់ដាដូចខាងក្រោមនេះ៖

> វិវាទ ឬការទាមទារណាមួយដែល**កើតចេញពី** ឬ **ទាក់ទងនឹង**កិច្ចសន្យានេះ ឬការល្មើសកិច្ចសន្យានេះ ត្រូវដោះស្រាយដោយមជ្ឈមណ្ឌលជាតិនៃមជ្ឈត្តការពាណិជ្ជកម្មស្របតាមវិធាននៃមជ្ឈមណ្ឌលនេះ។

គំរូ ខ មជ្ឈត្តការនៃសមាគមមជ្ឈត្តការអាមេរិកកាំង

> Any controversy or claim **arising out of** or **relating to** this contract, or the breach thereof, shall be settled by arbitration administered by the American Arbitration Association in accordance with its Commercial [or other] Arbitration Rules, and judgment on the award rendered by the arbitrator(s) may be entered in any court having jurisdiction thereof.

២.ធាតុផ្សំនៃការបង្កើតកិច្ចព្រមព្រៀងមជ្ឈត្តការ

ដោយសារខមជ្ឈត្តការជាប្រភេទ នៃកិច្ចសន្យាមួយដែរនោះ ដូច្នេះខមជ្ឈត្តការនេះត្រូវបំពេញតាមធាតុផ្សំនៃការបង្កើតកិច្ចសន្យា។ ប្រសិនបើ ខមជ្ឈត្តការជ្រើសរើសយកច្បាប់ខ្មែរជាច្បាប់សម្រាប់គ្រប់គ្រង (Governing law) នោះធាតុផ្សំនៃការបង្កើតកិច្ចសន្យាត្រូវស្របតាមក្រមរដ្ឋប្បវេណីខ្មែរ៖ (១) ភាគីបានព្រមព្រៀងគ្នាដោយសេរីដើម្បីបង្កើតខមជ្ឈត្តការនេះ,ខនេះស្របច្បាប់ ឬមិនផ្ទុយនឹងច្បាប់, ភាគីមានសមត្ថភាពក្នុងការបង្កើតកិច្ចសន្យា, ខនោះស្របតាមទម្រង់ដែលច្បាប់កំណត់។

ក. កិច្ចព្រមព្រៀងដោយសេរី

កិច្ចព្រមព្រៀងដោយសេរីនេះ កើតឡើងដោយសំណើ និងស្នើការស្របតាមក្រមរដ្ឋប្បវេណីមាត្រា៣៣៦ និងមាត្រា៣៣៧)។ ស្នើការត្រូវស៊ីគ្នាជាមួយនឹងសំណើ។ ការស៊ីគ្នានេះបង្កើតបានជាកិច្ចព្រមព្រៀងដោយសេរី។ កិច្ចព្រមព្រៀងកើតឡើងដោយសេរី កាលណាគ្មានវិការៈនៅក្នុងការធ្វើសំណើ និងការធ្វើស្នើការ។ តឹកតាងមួយនៃការព្រមព្រៀងដោយសេរីគឺការចុះហត្ថលេខាលើកិច្ចព្រមព្រៀងធ្វើមជ្ឈត្តការ ឬលើកិច្ចសន្យាគោលដែលមានខមជ្ឈត្តការ។ ប៉ុន្តែដោយសារទំនើបកម្មនៃគមនាគមន៍ ជួនកាលការធ្វើសំណើ និងការធ្វើស្នើការអាចប្រព្រឹត្តទៅនៅកន្លែងផ្សេងគ្នា ជាពិសេស នៅពេលដែលភាគីនៅក្នុងប្រទេសផ្សេងគ្នា។ ភាគីអាចព្រមព្រៀងគ្នាចុះកិច្ចសន្យា ឬកិច្ចព្រមព្រៀង ដោយផ្លាស់ប្តូរឯកសារតាមរយៈមធ្យោបាយអេឡិចត្រូនិច។ ដើម្បីសម្រួលដល់ការធ្វើប្រតិបត្តិការពាណិជ្ជកម្ម ច្បាប់ស្តីពី មជ្ឈត្តការផ្នែកពាណិជ្ជកម្មមិនតម្រូវថា

កិច្ចសន្យា ឬកិច្ចព្រមព្រៀងត្រូវតែមានហត្ថលេខារបស់ភាគីទើបចាត់ទុកថាកិច្ចសន្យា ឬកិច្ចព្រមព្រៀងនោះមានសុពលភាពនោះទេ។ ភាគីអាចផ្លាស់ប្តូរឯកសារគ្នាតាមមធ្យោបាយអេឡិចត្រូនិច។ មាត្រា៧ នៃច្បាប់ស្តីពី មជ្ឈត្តកម្មផ្នែកពាណិជ្ជកម្ម សំណើ និងស្នើការត្រូវបានសន្មតថា បានកើតមាននៅពេលដែលភាគី៖

- ភាគីបានឆ្លងឆ្លើយគ្នា តាមរយៈការផ្ញើលិខិតទៅគ្នាទៅវិញទៅមកហើយទោះបីនៅក្នុងលិខិតឆ្លងឆ្លើយនោះគ្មាន**ហត្ថលេខាចុះរួមគ្នា**ក៏ដោយ តែបើលិខិតឆ្លងឆ្លើយទាំងនោះបញ្ជាក់ឲ្យឃើញថា ភាគីបានព្រមព្រៀងថានឹងដោះស្រាយជម្លោះដោយវេទិកាមជ្ឈត្តការនោះលិខិតឆ្លងឆ្លើយ នោះបង្កើតបានជាកិច្ចព្រមព្រៀងធ្វើមជ្ឈត្តការ។ ឧទាហរណ៍ ភាគីមួយបានសរសេរទៅភាគីមួយទៀតស្នើសុំដោះស្រាយជម្លោះតាមវេទិកាមជ្ឈត្តការ។ រួចហើយភាគីមួយទៀតឆ្លើយខ្លួនមិនយល់ទាស់ទេ។ ដូច្នេះ កិច្ចព្រមព្រៀងមជ្ឈត្តការបានកើតឡើង។
- សារឆ្លងឆ្លើយតាមមធ្យោបាយអេឡិចត្រូនិច ដូចជាអ៊ីមែល ឬ ហ្វាក់ស៊ីមីលី ក៏បង្កើតជាកិច្ចព្រមព្រៀងមជ្ឈត្តការបានដែរ
- ការដែលភាគីមួយបានដាក់ពាក្យទាមទារមួយ ហើយភាគីមួយទៀតនោះបានផ្ញើពាក្យឆ្លើយតបមកវិញ ហើយភាគីមួយបានប្រកាន់ថា មានការព្រមព្រៀងគ្នានៅក្នុងពាក្យទាមទារ ឬពាក្យឆ្លើយតបថានឹងលើករឿងទៅមជ្ឈត្តការ ហើយភាគីមួយទៀតមិនបានប្រកែក។ សូមមើលទំព័រ២៥៖ UNCITRAL 2012 Digest of Case Law on the Model Law on International Commercial Arbitration ដែលអាចទាញយកពី៖

  http://www.uncitral.org/pdf/english/clout/MAL-digest-2012-e.pdf
- កិច្ចសន្យានិយាយយោងទៅឯកសារណាមួយ ដូចជាកិច្ចសន្យាធានារ៉ាប់រងដែលយោងទៅឯកសារដែលចែងពីលក្ខខណ្ឌទូទៅ ហើយក្នុងលក្ខខណ្ឌទូទៅនោះមានចែងពីខមជ្ឈត្តការ។

ខ. កម្មវត្ថុស្របច្បាប់

ដូចកិច្ចសន្យាដទៃទៀតដែរ ខ មជ្ឈត្តការមិនអាចចែងពី ការដោះស្រាយជម្លោះដែលខុសច្បាប់បានទេ។ ឧទាហរណ៍ ការធ្វើមជ្ឈត្តការលើជម្លោះនៃការបែងចែកទ្រព្យដែលបានមកពីការលួច ឬពុករលួយ។ ចំពោះជម្លោះលើកម្មវត្ថុណាច្បាប់ចែងថាត្រូវតែដោះស្រាយតាមផ្លូវតុលាការ ខមជ្ឈត្តការមិនអាចគ្រប់ដណ្តប់លើកម្មវត្ថុនៃជម្លោះបែបនោះបានទេ។

គ. ភាគីមានសមត្ថភាពចុះខមជ្ឈត្តការ

ដូចមានចែងក្នុងក្រមរដ្ឋប្បវេណី ភាគីត្រូវតែមានសមត្ថភាពក្នុងការសំដែងឆន្ទៈ(មាត្រា ១៤ និងមាត្រា១៥)។ នេះមានន័យថា ភាគីត្រូវស្ថិតនៅក្នុងស្ថានភាពដែលខ្លួនអាចយល់ដឹង និងវិនិច្ឆ័យបានអំពីលទ្ធផលផ្លូវច្បាប់នៃការចុះកិច្ចសន្យា ឬកិច្ចព្រមព្រៀងធ្វើមជ្ឈត្តការ ឬទទួលយកខមជ្ឈត្តការនោះ។

ឃ. លក្ខខណ្ឌនៃទម្រង់

ដូចមានចែងនៅក្នុងមាត្រា ៧ ខាងលើ ខមជ្ឈត្តការត្រូវតែសរសេរ។ ប៉ុន្តែកិច្ចព្រមព្រៀងមិនចាំបាច់ទាល់តែមានចុះហត្ថលេខាទេ ដូចជាការឆ្លងឆ្លើយដែលបានពោលខាងលើមិនចាំបាច់មានហត្ថលេខាទេ ជាពិសេសការឆ្លងឆ្លើយតាមមធ្យោបាយអេឡិចត្រូនិច។

ង. ភាពដាច់ចេញពីកិច្ចសន្យាគោល

ទោះបីកិច្ចសន្យាគោលបានបញ្ចូលនូវខមជ្ឈត្តការ ហើយកិច្ចសន្យាគោលនោះត្រូវបានវិនិច្ឆ័យ ឬចាត់ថា គ្មានសុពលភាពក៏ដោយ ខ មជ្ឈត្តការនៅតែមានសុពលភាព ឬអាយុបន្តទៅទៀត ដែលបើកឲ្យមជ្ឈត្តការប្រព្រឹត្តទៅបាន (មាត្រា ២៤ នៃច្បាប់ស្តីពីមជ្ឈត្តការផ្នែកពាណិជ្ជកម្ម)។ នេះជាគោលការណ៍នៃភាពដាច់ដោយឡែកនៃខមជ្ឈត្តការ (Separability of the arbitration clause)។ ឧទាហរណ៍ នៅក្នុងកិច្ចសន្យាផ្គត់ផ្គង់ទំនិញមួយ ភាគីមជ្ឈត្តការអាចធ្វើសេចក្តីវិនិច្ឆ័យបន្តទៅទៀតថា តើខមជ្ឈត្តការមាន ឬគ្មានសុពលភាព។

៣. យុត្តាធិការ(សមត្ថកិច្ច)នៃមជ្ឈត្តការ

៣.១ យុត្តាធិការកំណត់ដោយកិច្ចព្រមព្រៀង

យុត្តាធិការនៃមជ្ឈត្តការគឺជា ទំហំនៃអំណាចដែលវេទិកាមជ្ឈត្តការមួយអាចសម្រេចលើជម្លោះមួយបាន។ យុត្តាធិការនៃមជ្ឈត្តការនេះត្រូវបានកំណត់ដោយខមជ្ឈត្តការ និងច្បាប់។ ខមជ្ឈត្តការកំណត់វិសាលភាពនៃការធ្វើមជ្ឈត្តការ (Scope of arbitration)។ នៅពេលមានជម្លោះ ភាគីតែងបកស្រាយអត្ថបទនៃ ខមជ្ឈត្តការដើម្បីសន្និដ្ឋានថា តើមជ្ឈត្តករមានអំណាចដោះស្រាយជម្លោះបានត្រឹមកម្រិតណា។ ឧទាហរណ៍ កាលណាខមជ្ឈត្តការសរសេរថា "វិវាទទាំងឡាយណាដែលកើតឡើង**នៅក្រោម**កិច្ចសន្យានេះ ត្រូវដោះស្រាយដោយមជ្ឈត្តការ..." (Dispute arising "under" this contract) ដោយសារមានពាក្យ "នៅក្រោម" គេអាចបកស្រាយថា ខមជ្ឈត្តការនោះបើកអំណាចឲ្យមជ្ឈត្តករដោះស្រាយវិវាទទាក់ទងតែនឹងសិទ្ធិ និងកាតព្វកិច្ចដែលភាគីបានបង្កើតនៅក្នុងកិច្ចសន្យានោះប៉ុណ្ណោះ។ និយាយម្យ៉ាងទៀត កាលណាវិវាទដែលភាគីណាមួយលើកឡើង

ដែលមិនមែនជាវិវាទទាក់ទងដោយផ្ទាល់នឹងសិទ្ធិ និងកាតព្វកិច្ចដែលចែងក្នុងកិច្ចសន្យានោះទេ មជ្ឈត្តករមិនអាចដោះស្រាយវិវាទនោះបានទេ។ បើមជ្ឈត្តករនៅតែទទូចដោះស្រាយវិវាទនោះ គេចោទថា មជ្ឈត្តការនោះត្រូវបានធ្វើហួសពីអំណាចដែលភាគីបានប្រគល់ឲ្យ។

ឧទាហរណ៍មួយទៀត កាលណាខមជ្ឈត្តការសរសេរថា "វិវាទទាំងឡាយណាដែលកើតឡើងទាក់ទងនឹងកិច្ចសន្យានេះ" (Dispute arising "in connection with" or "in relation to" this contract) នោះមានការបកស្រាយថា វិវាទដែលកើតឡើងមិនត្រឹមតែវិវាទទាក់ទងនឹងសិទ្ធិ និងកាតព្វកិច្ចដែលកិច្ចសន្យាបានបង្កើតប៉ុណ្ណោះទេ តែរួមបញ្ចូលទាំងបញ្ហានានាមុនពេលកើតកិច្ចសន្យានោះទៀតផង (ដូចជាក្នុងតំណាក់ការចរចាជាដើម)។ ឧទាហរណ៍មួយទៀត កាលណាខមជ្ឈត្តការសរសេរថា "វិវាទទាំងឡាយណាដែលកើតចេញពីកិច្ចសន្យានេះ" (Dispute "arising of" or "arising from") នោះគេអាចបកស្រាយថា វិវាទដែលកើតឡើងមិនត្រឹមតែទាក់ទងនឹងការទាមទារតាមកិច្ចសន្យាប៉ុណ្ណោះទេ តែថែមទាំងការទាមទារផ្អែកលើអំពើអនីត្យានុកូល (ជាឧទាហរណ៍)ដែលមានចំណងទាក់ទងជិតស្និទ្ធនឹងការទាមទារក្រោមកិច្ចសន្យាផងដែរ។

ដើម្បីជាឧទាហរណ៍ នៃការបកស្រាយខមជ្ឈត្តការទាក់ទងនឹងអំណាចរបស់វេទិកាមជ្ឈត្តការ សូមពិចារណាលើវិវាទមួយ Fiona Trust v. Privalov (2015)។ អង្គហេតុនៃវិវាទនេះមានដូចខាងក្រោម៖

ជម្លោះមួយបានកើតឡើងរវាងបណ្តុំក្រុមហ៊ុនរុស្ស៊ីឈ្មោះ Sovcomflot ដែលជាម្ចាស់កប៉ាល់ និងក្រុមហ៊ុនបីដែលជាអ្នកជួលកប៉ាល់។ ម្ចាស់កប៉ាល់ និងអ្នកជួលកប៉ាល់បានចុះកិច្ចសន្យាជួលកប៉ាល់ចំនួនប្រាំបីកិច្ចសន្យា។ បន្ទាប់មកមានការចោទប្រកាន់ថា កិច្ចសន្យានោះកើតឡើងដោយសារ ការសូកប៉ាន់អភិបាលក្រុមហ៊ុនជាម្ចាស់កប៉ាល់ដើម្បីទទួលបានខ និងលក្ខខណ្ឌជួលដែលលំអៀង និងផ្តល់ផលប្រយោជន៍ខ្លាំងទៅឲ្យក្រុមហ៊ុនជួល។ ក្នុងកិច្ចសន្យាជួលកប៉ាល់ទាំងអស់មានខចែងពី មជ្ឈត្តការដែលតម្រូវឲ្យភាគីដោះស្រាយជម្លោះ ក្នុងវេទិកាមជ្ឈត្តការក្រុងឡុងប្រទេសអង់គ្លេស។ ដោយសារតែមានភាពមិនប្រក្រតីនៅក្នុងការធ្វើកិច្ចសន្យាទាំងនេះ ទើបក្រុមហ៊ុនជាម្ចាស់កប៉ាល់បានលុបកិច្ចសន្យាទាំងនោះចោល ជាហេតុនាំឲ្យមានជម្លោះនេះកើតឡើង។

កិច្ចសន្យាជួលកប៉ាល់នេះមានខដោះស្រាយជម្លោះមួយដែលចែងថា៖

" [...] (ខ) ជម្លោះដែល**កើតឡើងក្រោម**កិច្ចសន្យាជួលកប៉ាល់នេះត្រូវដោះស្រាយដោយតុលាការជាន់ខ្ពស់ (High Court) នៅទីក្រុងឡុង ដែលភាគីទាំងពីរទទួលស្គាល់យុត្តាធិការតុលាការនេះ...។

(គ) ទោះជាមានសេចក្តីចែងដូចខាងដើមនេះក៏ដោយ ...ភាគីណាមួយអាចជ្រើសរើសយកជម្លោះបែបនោះដាក់ជូន...ឲ្យមជ្ឈត្តការនៅក្រុងឡុងដោះស្រាយ តាមរយៈការជូនដំណឹង

ជាលាយលក្ខណ៍អក្សរអំពីការជ្រើសរើសនោះទៅភាគីម្ខាងទៀត ដោយមជ្ឈត្តករមួយត្រូវជ្រើសរើសដោយម្ចាស់កប៉ាល់ និងមជ្ឈត្តករម្នាក់ទៀតជ្រើសរើសដោយអ្នកជួលកប៉ាល់...។ មជ្ឈត្តការត្រូវធ្វើនៅក្រុងឡុងស្របតាម...។

(១) ភាគីមួយត្រូវបាត់បង់សិទ្ធិធ្វើការជ្រើសរើស[យកមជ្ឈត្តការ] លុះត្រាណាតែៈ (1)ខ្លួនទទួលពីភាគីម្ខាងទៀត នូវសេចក្តីជូនដំណឹងអំពីជម្លោះដែលចែងជាក់ច្បាស់ថាជម្លោះមួយបាន**កើតឡើងចេញពី**កិច្ចសន្យាជួលកប៉ាល់នេះ...˝

ក្រុមហ៊ុនជួលកប៉ាល់បានដាក់ពាក្យប្តឹងនៅមជ្ឈត្តការក្រុងឡុង ដើម្បីដោះស្រាយជម្លោះនេះ ប៉ុន្តែក្រុមហ៊ុនម្ចាស់កប៉ាល់បែរជាដាក់ពាក្យប្តឹងទៅតុលាការអង់គ្លេស ដើម្បីសុំបញ្ឈប់នីតិវិធីមជ្ឈត្តការ ដោយសំអាងថាខ្លួនបានលុបកិច្ចសន្យានោះរួចអស់ហើយ ដោយសារកិច្ចសន្យានោះពាក់ព័ន្ធនឹងការសូកប៉ាន់ ហើយការលុបចោលកិច្ចសន្យាត្រូវបានធ្វើដោយហេតុផលត្រឹមត្រូវ។ ជាការឆ្លើយតប ក្រុមហ៊ុនជួលកប៉ាល់ ដាក់ពាក្យទៅតុលាការដើម្បីសុំបញ្ឈប់នីតិវិធីតុលាការ រួចសុំឲ្យបន្តដំណើរការនីតិវិធីមជ្ឈត្តការ។

តុលាការបដិសេធសំណើសុំរបស់ក្រុមហ៊ុនជួលកប៉ាល់ និងហាមឃាត់ការដំណើរការនីតិវិធីមជ្ឈត្តការ ប៉ុន្តែសេចក្តីសម្រេចនេះត្រូវបានក្រុមហ៊ុនជួលកប៉ាល់ប្តឹងឧទ្ធរណ៍។ តុលាការឧទ្ធរណ៍ប្រានចោលសេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការថ្នាក់ក្រោមដោយ ផ្អែកលើសំអាងដូចខាងក្រោមនេះ[87]៖

១. ខមជ្ឈត្តការនៅក្នុងកិច្ចសន្យាទាំងនោះមានឃ្លាពីរដែលកំណត់វិសាលភាពនៃជម្លោះដោយម្តងចែងថា "ជម្លោះកើតនៅក្រោមកិច្ចសន្យា˝ (disputes arising under this charter) ត្រូវដោះស្រាយដោយ តុលាការជាន់ខ្ពស់នៅក្រុងឡុង និងម្តងទៀតចែងថា "ជម្លោះដែលបានកើតចេញពីកិច្ចសន្យា˝ (disputes which have arisen out of this charter)។ ដោយ សារខមជ្ឈត្តការមានរូបមន្តពីរខុសគ្នាដូច្នេះ តើរូបមន្តមួយណាដែលមានអានុភាពធំជាងគេ។

២. តុលាការចោទជាសំណួរថា តើភាគីចង់ឲ្យជម្លោះទាំងអស់ត្រូវដោះស្រាយដោយសាលាតែមួយ ឬក៏ជម្លោះខ្លះដោះស្រាយនៅសាលាមួយ ហើយជម្លោះខ្លះទៀត ដោះស្រាយនៅសាលាផ្សេង?

៣. តុលាការសរុបមកថា ពាណិជ្ជករធម្មតា ប្រហែលជាមិនត្រូវអំពល់ទុក្ខខ្លួនឯងអំពីភាសាជាក់លាក់នៃខមជ្ឈត្តការទេ។ ខមជ្ឈត្តការនៅក្នុងកិច្ចសន្យាពាណិជ្ជកម្មអន្តរជាតិត្រូវតែ

[87] ចំពោះសេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការឧទ្ធរណ៍សូមមើលៈ http://www.nadr.co.uk/articles/published/ArbitLRe/Fiona%20v%20Privalov%202007.pdf

បកស្រាយឲ្យទូលាយដើម្បីលើកស្ទួយភាពប្រាកដប្រជាផ្នែកគតិយុត្ត (legal certainty) ហើយការបកស្រាយបែបនេះត្រូវបានស្ថិតនៅជាប់ម៉ឺងជាផ្នែកមួយនៃច្បាប់ពាណិជ្ជកម្មអន្តរជាតិ។

៣.២ យុត្តាធិការដែលកំណត់ដោយច្បាប់

មានជម្លោះខ្លះអាចដោះស្រាយដោយមជ្ឈត្តការ (Arbitrability of disputes) ប៉ុន្តែមានរឿងខ្លះទៀតដែល ច្បាប់ហាមឃាត់មិនឲ្យដោះស្រាយដោយមជ្ឈត្តការ។ មាត្រា១ កថាខណ្ឌទី២ នៃច្បាប់ស្តីពីមជ្ឈត្តការផ្នែកពាណិជ្ជកម្មចែងថា៖

> ច្បាប់នេះមិនប៉ះពាល់ដល់អានុភាពគតិយុត្ត នៃច្បាប់នានាឯទៀតរបស់ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាដែលនៅក្នុងនោះ ករណីវិវាទខ្លះផ្សះផ្សា [ធ្វើមជ្ឈត្តការ]បាន ឬដោះស្រាយបានតាមនីតិវិធីផ្សេងៗទៀត និងវិវាទខ្លះទៀតផ្សះផ្សា [ធ្វើមជ្ឈត្តការ] មិនបាន។

ឧទាហរណ៍ ភាគីពីរបានចុះកិច្ចសន្យាលក់ទិញអចលនទ្រព្យ។ កិច្ចសន្យានេះបានចែងថា ជម្លោះដែលកើតចេញពី ឬទាក់ទងនឹងកិច្ចសន្យានេះត្រូវដោះស្រាយដោយ មជ្ឈត្តការ។ បន្ទាប់ពីចុះកិច្ចសន្យារួចហើយ ភាគីទិញបានបង់ប្រាក់ថ្លៃទិញចំនួន ២០% នៃថ្លៃលក់។ នៅពេលចាប់ផ្តើមផ្ទេរអចលនទ្រព្យស្រាប់តែមានភាគីទីបី ទាមទារកម្មសិទ្ធិលើអចលទ្រព្យនោះដែរ ជាហេតុឲ្យការផ្ទេរកម្មសិទ្ធិចោទជាបញ្ហា។ សំណួរសួរថា តើវេទិកាមជ្ឈត្តការមានសមត្ថកិច្ចដោះស្រាយលើវិវាទនៃការផ្ទេរកម្មសិទ្ធិលើអចលនវត្ថុបានដែរឬទេ?។ ជាវិធានទូទៅនៃក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី រឿងក្តីរដ្ឋប្បវេណីត្រូវអនុវត្តតាមបញ្ញត្តិនៃក្រមរដ្ឋប្បវេណី លើកលែងតែមានច្បាប់ពិសេសកំណត់ផ្សេង។ មាត្រា ១ នៃក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណីចែងថា៖

> នីតិវិធីដែលទាក់ទងទៅនឹងបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី ត្រូវធ្វើតាមបញ្ញត្តិនៃក្រមនេះ លើកលែងតែក្នុងករណីដែលច្បាប់ផ្សេងបានកំណត់ពិសេស។

លើសពីនេះទៀត ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណីនេះ បានចែងជាគោលការណ៍ទូទៅថា បណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីត្រូវដោះស្រាយដោយតុលាការ។ មាត្រា ២ ចែងថា៖

> ១. បណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីមានគោលបំណងឲ្យតុលាការដោះស្រាយវិវាទរដ្ឋប្បវេណី ដោយផ្អែកលើច្បាប់ ដើម្បីការពារសិទ្ធិរបស់បុគ្គលឯកជន។
>
> ២. ជនគ្រប់រូបត្រូវបានធានានូវសិទ្ធិពឹងពាក់តុលាការចំពោះវិវាទរដ្ឋប្បវេណី។

ដោយផ្អែកលើមាត្រាទាំងពីរ គេហាក់ដូចជាឃើញថា វិវាទលើបញ្ហាកម្មសិទ្ធិនេះមិនអាចដោះស្រាយដោយមជ្ឈត្តការបានទេ។ ជាងនេះទៀត មាត្រា១នៃច្បាប់ស្តីពីមជ្ឈត្តការផ្តែកពាណិជ្ជកម្មអនុញ្ញាតឲ្យវេទិកាមជ្ឈត្តការមានសមត្ថកិច្ចលើរឿង "ពាណិជ្ជកម្ម" ប៉ុណ្ណោះ ហើយមាត្រា ២.ឈ កំណត់និយមន័យនៃពាក្យ "**ពាណិជ្ជកម្ម**" ថាជា៖

> ...ធុរកិច្ច[transactions]ដែលមានប្រភេទជាពាណិជ្ជកម្ម ទោះបីជាមានកិច្ចសន្យាក្តី ឬគ្មានកិច្ចសន្យាក៏ដោយ។ ធុរកិច្ចដែលមានប្រភេទជាពាណិជ្ជកម្ម មានជាអាទិ៍៖ កិច្ចការជំនួញដើម្បីផ្គត់ផ្គង់ ឬការផ្លាស់ប្តូរទំនិញ ឬសេវាផ្សេងៗ, កិច្ចព្រមព្រៀងនៃការចែកចាយ,តំណាង ឬទីភ្នាក់ងារពាណិជ្ជកម្ម, ការទិញ-លក់គណនីក្រុមហ៊ុន, ការជួលទីតាំង ឬសម្ភារៈវត្ថុ, ការងារស្ថាបនា, ការពិគ្រោះយោបល់វិស្វកម្ម, ការចេញអាជ្ញាប័ណ្ណ, ការវិនិយោគទុន,ការផ្តល់ហិរញ្ញវត្ថុ, ការធ្វើអាជីវកម្មធនាគារ, ការធានារ៉ាប់រង, កិច្ចព្រមព្រៀងធ្វើអាជីវកម្ម ឬសម្បទានក្រុមហ៊ុនចម្រុះ និងប្រភេទផ្សេងទៀតនៃសហប្រតិបត្តិការឧស្សាហកម្ម ឬពាណិជ្ជកម្ម និងការដឹកជញ្ជូនទំនិញ ឬអ្នកដំណើរ តាមផ្លូវអាកាស ផ្លូវទឹក ផ្លូវគោក។

នៅក្នុងករណីសម្មតិកម្មខាងលើ ធុរកិច្ចរវាងអ្នកទិញ និងអ្នកលក់ដីគឺ ជាធុរកិច្ចធម្មតាដែលមិនមានលក្ខណៈជាពាណិជ្ជកម្ម ហើយអ្នកទាំងពីរមិនមែនជាពាណិជ្ជករទៀតផង។

តែទោះជាយ៉ាងណាក្តីមាត្រា២.ឈ ខាងលើទាមទារឲ្យមាន**ការបកស្រាយទូលំទូលាយ**ចំពោះពាក្យ "ពាណិជ្ជកម្ម"។ បើសិនជាបញ្ជីសកម្មភាពដែលរៀបរាប់ខាងលើមិនអាចគ្របដណ្តប់លើប្រតិបត្តិការខ្លះ តើគេអាចពឹងផ្អែកលើនិយមន័យនៃពាក្យ "ពាណិជ្ជកិច្ច" ដែលមានចែងនៅក្នុងច្បាប់ស្តីពីវិធានពាណិជ្ជកម្ម និងបញ្ជីពាណិជ្ជកម្មបានដែរឬទេ?។ មាត្រា១ នៃច្បាប់នេះចែងថា៖

> ពាណិជ្ជកិច្ចជាសកម្មភាព ទិញលក់ទំនិញ ឬ សេវាដែលត្រូវបានអនុវត្តជាប្រចាំក្នុងគោលដៅធ្វើការដោះដូរនិងស្វែងរកចំណេញ។

មាត្រា២ នៃច្បាប់ស្តីពីវិធានពាណិជ្ជកម្ម និងបញ្ជីពាណិជ្ជកម្មលំអិតបន្ថែមអំពីសកម្មភាពជាទម្លាប់ខ្លះ (មិនមែនធ្វើម្តងម្កាល) ដែលចាត់ទុកថាជាពាណិជ្ជកិច្ចគឺ៖

- ការទិញដើម្បីលក់ទៅវិញ រួមទាំងការ**ទិញលក់អចលនវត្ថុ**
- សកម្មភាពនៃសហគ្រាសជួល[88], សហគ្រាសការណកម្ម[89], សហគ្រាសយកកម្រៃជើងសារ, សហគ្រាសដឹកជញ្ជូន, សហគ្រាសបោះពុម្ពផ្សាយ, និង សេវាដទៃទៀត
- ប្រតិបត្តិការនៃធនាគារប្តូររូបិយវត្ថុ
- ការផ្តល់សេវាអន្តរការ, សេវាទីភ្នាក់ងារ, ការិយាល័យសម្របសម្រួលកិច្ចការសេវាវប្បធម៌ និងការចាត់ចែងនូវទស្សនីយភាពជាសាធារណៈ
- ប្រតិបត្តិការនៃសហគ្រាសសំណង់, ការទិញឬការជួលកប៉ាល់ដឹកជញ្ជូនក្នុងប្រទេស ឬក្រៅប្រទេស, ការដឹកជញ្ជូននិងការផ្ញើបញ្ជូនតាមផ្លូវគោក ផ្លូវទឹក ឬផ្លូវអាកាស
- ការធានារ៉ាប់រងគ្រប់ប្រភេទ
- អាជីវកម្មនេសាទ, អាជីវកម្មព្រៃឈើនិងរ៉ែ។

មួយវិញទៀត ក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី អនុញ្ញាតឲ្យភាគីជ្រើសរើសយកតុលាការដែលមានសមត្ថកិច្ចដើម្បីវិនិច្ឆ័យបណ្តឹងរបស់ខ្លួន ប៉ុន្តែលុះត្រាណាវិវាទនោះជាវិវាទរវាងពាណិជ្ជករ និងពាណិជ្ជករ/នីតិបុគ្គល នៅក្នុងការជំនុំជម្រះក្តីលើកទី១។ មាត្រា១៣ នៃក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី ចែងថា៖

> ១.ការព្រមព្រៀងដែលកំណត់តុលាការ ដែលមានសមត្ថកិច្ចជម្រះក្តី នឹងមានអានុភាព លុះត្រាតែការព្រមព្រៀងនោះ ត្រូវបានធ្វើឡើងរវាងពាណិជ្ជករ និងពាណិជ្ជករ ឬនីតិបុគ្គលនិងនីតិបុគ្គល ឬពាណិជ្ជករនិងនីតិបុគ្គល ចំពោះតែការជំនុំជម្រះក្តីលើកទី ១។
>
> ២. ការព្រមព្រៀងដែលបានកំណត់ក្នុងកថាខណ្ឌទី១ ខាងលើ នឹងមានអានុភាព លុះត្រាតែការព្រមព្រៀងនោះត្រូវបានធ្វើឡើងចំពោះបណ្តឹងដែលផ្អែកលើទំនាក់ទំនងគតិយុត្តដែលបានកំណត់ ហើយត្រូវបានធ្វើឡើងជាលាយលក្ខណ៍អក្សរ។

មាត្រានេះមានអត្ថន័យស្រដៀងគ្នានឹង មាត្រា ១ និង២.ឈ នៃច្បាប់ស្តីពីមជ្ឈត្តការផ្នែកពាណិជ្ជកម្មដែរ។ ប៉ុន្តែមានពាក្យមួយដែលគួរឲ្យកត់សំគាល់គឺ "តុលាការដែលមានសមត្ថកិច្ច"។ តើតុលាការមានសមត្ថកិច្ចនេះសំដៅដល់ "សាលាជម្រះក្តី" ទូទៅ ដែលរួមទាំង

[88] ជាការជួលសហគ្រាសមួយដើម្បីយកមកចាត់ការ និងធ្វើអាជីវកម្មលើសហគ្រាសនោះ ដើម្បីបានចំណេញ រួចឲ្យប្រាក់ឈ្នួលជាថ្នូរនឹងការជួលនោះ។ ឧទាហរណ៍ ការជួលសណ្ឋាគារពីម្ចាស់ រួចយកមកចាត់ចែងទទួលភ្ញៀវខ្លួនឯង។ នេះជាសហគ្រាសជួល។

[89] ជាសហគ្រាសកម្មន្តសាល ដូចជាសហគ្រាសផលិតស្បែកជើងផ្ទាត់ កៅស៊ូកង់ឡាន។ល។

វេទិកាមជ្ឈត្តការដែរ ឬទេ?។ មាត្រា៧ នៃក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណីឲ្យនិយមន័យនៃពាក្យ "តុលាការមានសមត្ថកិច្ច" ថាជា "តុលាការដែលអាចទទួលដោយស្របច្បាប់នូវពាក្យបណ្ដឹង វិនិច្ឆ័យលើរឿងក្ដី ហើយអាចចេញសាលក្រម ឬសាលដីកាបាន"។ នៅក្នុងសេចក្ដីអធិប្បាយនៃមាត្រានេះ តុលាការដែលមានសមត្ថកិច្ច គឺសាលាជម្រះក្ដីដែលមានសមត្ថកិច្ច។ ដូច្នេះ មាត្រា១៣ ចែងថា ការកំណត់សមត្ថកិច្ចរបស់សាលាជម្រះក្ដីអាចធ្វើបានលុះត្រាតែ ភាគីជាពាណិជ្ជករ ឬជាពាណិជ្ជករ និងនីតិបុគ្គល។ អាស្រ័យហេតុនេះ យោងតាមមាត្រា១៣ នៃក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី ភាគីក្នុងករណីជាសម្មតិកម្មខាងលើ មិនអាចដាក់ពាក្យបណ្ដឹងនៅវេទិកាមជ្ឈត្តការបានទេ។

រឿងមួយទៀតដែលស្មុគស្មាញចំពោះករណីនេះ គឺភាគីទីបី ដែលមិនមែនជាភាគីនៃខមជ្ឈត្តការ។ ដូចបានពោលខាងដើម មជ្ឈត្តការគឺ ជាវេទិកាយុត្តិធម៌ដែលមានការព្រមព្រៀង។ ដោយសារ ភាគីទីបីមិនមែនជាភាគីនៃខមជ្ឈត្តការ វេទិកាមជ្ឈត្តការមិនអាចបង្ខំឲ្យភាគីនោះមកឆ្លើយនៅក្នុងនីតិវិធីរបស់ខ្លួនបានឡើយ។

កម្មវត្ថុនៃជម្លោះណាដែលមិនអាចយកមកដោះស្រាយតាមវេទិកាមជ្ឈត្តការ គឺជាមូលដ្ឋានសម្រាប់ឲ្យភាគីណាមួយស្នើសុំតុលាការកុំឲ្យទទួលស្គាល់មជ្ឈត្តវិនិច្ឆ័យបាន(មាត្រា៤៤ខ.ខ-១ នៃច្បាប់ស្ដីពីមជ្ឈត្តការផ្នែកពាណិជ្ជកម្ម)។

៣.៣ ការកំណត់យុត្តាធិការនៃមជ្ឈត្តការ

នៅពេលដែលភាគីណាមួយបានដាក់សេចក្ដីជូនដំណឹងពីមជ្ឈត្តការ (Notice of arbitration) ឬពាក្យទាមទារ (Statement of claim) ភាគីម្ខាងទៀតអាចធ្វើការជំទាស់ចំពោះយុត្តាធិការនៃមជ្ឈត្តការ (Jurisdictional challenge) បើសិនគេយល់ថាខមជ្ឈត្តការមិនបានអនុញ្ញាតឲ្យមានការធ្វើមជ្ឈត្តកម្មលើកម្មវត្ថុនៃជម្លោះនោះ។ តែទោះជាយ៉ាងណាក្ដី ការជំទាស់នឹងយុត្តាធិការនេះ ត្រូវធ្វើឡើងនៅមុនពេល ដែលភាគីនោះ ដាក់ពាក្យការពារ (Statement of defense) របស់ខ្លួន បើពុំនោះទេ ភាគីនោះត្រូវបានសន្មតថាទទួលស្គាល់យុត្តាធិការរបស់មជ្ឈត្តការ។

ដូចបានពិពណ៌នាខាងលើ កិច្ចសន្យាភាគច្រើនបានបញ្ចូលខមជ្ឈត្តការជាផ្នែកមួយនៃកិច្ចសន្យាគោល។ ភាគីដែលជំទាស់យុត្តាធិការ មិនអាចលើកយកអសុពលភាពនៃកិច្ចសន្យាដើម្បីទាញយកលទ្ធផល (Imply) ថាខមជ្ឈត្តការក៏បាត់បង់សុពលភាពជាមួយកិច្ចសន្យាគោលដែរនោះទេ (មាត្រា ២៤.១ ច្បាប់ស្ដីពីមជ្ឈត្តការផ្នែកពាណិជ្ជកម្ម)។ ដោយសារខមជ្ឈត្តការត្រូវបានការពារដោយច្បាប់ មជ្ឈត្តការអាចបន្តធ្វើមជ្ឈត្តការបាន និងមានអំណាចសម្រេចពីយុត្តាធិការនៃវេទិកាមជ្ឈត្តការលើជម្លោះដែលដាក់ជូនមជ្ឈត្តការធ្វើសេចក្ដីសម្រេច។

មជ្ឈត្តការអាចធ្វើសេចក្ដីសម្រេចថាខ្លួនមានយុត្តាធិការលើជម្លោះនោះបាន ឬមិនបាន។ សេចក្ដីសម្រេចពីយុត្តាធិការនេះ អាចធ្វើឡើងនៅពេលនីតិវិធីត្រៀមក៏បាន (មានន័យថានីតិវិធី

មុនការធ្វើសវនាការ) ដោយចាត់ទុកជាការសម្រេចលើបញ្ហាដំបូង (Preliminary question) ឬនៅពេលចេញសេចក្តីបង្គាប់ក៏បាន (មាត្រា ២៤.៣ច្បាប់ស្តីពី មជ្ឈត្តកការផ្នែកពាណិជ្ជកម្ម) ។

ភាគីដែលជំទាស់នឹងសេចក្តីសម្រេចរបស់មជ្ឈត្តករថាមានយុត្តាធិការនេះ អាចប្តឹងទៅតុលាការពាណិជ្ជកម្ម/ឧទ្ធរណ៍/កំពូល) (មាត្រា ២៤(៣)) ដើម្បីសម្រេចជាចុងក្រោយ។

ការសម្រេចពីយុត្តាធិការនេះជារឿងសំខាន់ ព្រោះមជ្ឈត្តការដែលប្រព្រឹត្តទៅដោយគ្មានយុត្តាធិការគឺជា មូលដ្ឋានមួយដែលបើកឲ្យតុលាការច្រានចោលមជ្ឈត្តវិនិច្ឆ័យ(មាត្រា ៤៤.ក.ក-៣)។

៤.ច្បាប់គ្រប់គ្រងជម្លោះ

មាត្រា ៣៦ នៃច្បាប់ស្តីពីមជ្ឈត្តការផ្នែកពាណិជ្ជកម្មចែងថា ភាគីមានសេរីភាពក្នុងការជ្រើសរើសយក**វិធានច្បាប់**ណាមួយក៏បាន ដើម្បីអនុវត្តទៅលើអង្គសេចក្តីនៃជម្លោះរបស់គេ។ នេះជាវិធានច្បាប់សារធាតុនៃយុត្តាធិការណាមួយនៅក្នុងពិភពលោកនេះ។ ឧទាហរណ៍ ភាគីពីរនៃកិច្ចសន្យា ដែលមានសញ្ជាតិខ្មែរ និង ថៃ អាចជ្រើសរើសយកច្បាប់ប្រទេសខ្មែរ ថៃ ឬ សិង្ហបុរី ដើម្បីយកមកអនុវត្តលើជម្លោះរបស់គេ ដោយចែងជម្រើសនេះនៅក្នុងខមជ្ឈត្តការ។ មិនត្រឹមតែវិធាននៃច្បាប់ជាតិប៉ុណ្ណោះទេ ភាគីអាចជ្រើសរើសយកវិធាននៃច្បាប់អន្តរជាតិបានផងដែរ ដូចជាអនុសញ្ញានៃអង្គការសហប្រជាជាតិស្តីពីការទិញលក់ទំនិញជាអន្តរជាតិ (United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods--CISG) ជាដើម។

ប៉ុន្តែ មានពេលខ្លះ ភាគីមិនបានចែងបញ្ជាក់ពីវិធានច្បាប់នៅក្នុងខមជ្ឈត្តការទេ។ ក្នុងករណីបែបនេះ មជ្ឈត្តករគឺជាអ្នកសម្រេច ថាតើវិធានច្បាប់ណាមួយដែលសមស្របជាងគេនៅក្នុងជម្លោះនេះ។ នៅក្នុងសេចក្តីពន្យល់លើមាត្រា ២៨ នៃ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration មជ្ឈត្តការត្រូវអនុវត្តច្បាប់ជាតិដែលកំណត់ពីវិធាន នៃច្បាប់ទំនាស់គ្នា (Conflict-of-law rules)។

មជ្ឈត្តការអាចសម្រេចរឿងក្តីបានតាមគោលការណ៍ណាមួយ ដែលមជ្ឈត្តករយុត្តិធម៌ដោយមិនបាច់យោងទៅលើអង្គច្បាប់ណាមួយ (ex aequo et bona or amicable compositeur) បើសិនជាភាគីអនុញ្ញាតយ៉ាងច្បាស់ៗនៅក្នុងខមជ្ឈត្តការឲ្យមជ្ឈត្តករសម្រេច តាមគោល-ការណ៍នោះ។ មានន័យថាជាគោលការណ៍ដែលឈរលើយុត្តិធម៌ និងសមរម្យដែលស្រមតាមសមធម៌និងមនសិកាល្អ។

៥. វិធានគ្រប់គ្រងនីតិវិធីមជ្ឈត្តការ

មាត្រា២៧ នៃច្បាប់ស្តីពី មជ្ឈត្តការផ្នែកពាណិជ្ជកម្មចែងថា ភាគីមានសេរីភាពដើម្បីជ្រើសរើសយកវិធាន នៃនីតិវិធីដើម្បីដំណើរការមជ្ឈត្តការ។ ដូចគ្នានឹងការជ្រើសរើសច្បាប់សារធាតុ

ដើម្បីអនុវត្តទៅលើជម្លោះរបស់គេដែរ កាលបើភាគីមិនបានជ្រើសរើសនៅក្នុងខមជ្ឈត្តការ ហើយមិនព្រមព្រៀងលើវិធាននីតិវិធីណាមួយនោះ នោះមជ្ឈត្តករជាអ្នកជ្រើសរើសយកវិធានណាមួយដែលគេចាត់ទុកថាសមស្របចំពោះរឿងក្តីនៅចំពោះមុខ ឧទាហរណ៍ វិធានស្តីពីការទទួលយកបាននៃភស្តុតាង (admissibility) ភាពទាក់ទងនៃភស្តុតាង (relevance), ភាពសំខាន់នៃ ភស្តុតាង (materiality), និងទម្ងន់នៃភស្តុតាង (weight)។ វិធាននីតិវិធីមិនចាំបាច់ជាវិធានដែលចែងនៅក្នុងច្បាប់រដ្ឋ/អន្តរជាតិនោះទេ តែអាចជាវិធាននៃស្ថាប័នឯកជនណាមួយក៏បាន ដូចជាវិធាននៃមជ្ឈមណ្ឌលជាតិនៃមជ្ឈត្តការផ្នែកពាណិជ្ជកម្មជាដើម។

៦. អាសនៈនៃមជ្ឈត្តការ

អាសនៈនៃមជ្ឈត្តការ (seat or *locus arbitri*) ជាធាតុមួយដ៏សំខាន់នៃមជ្ឈត្តការ ព្រោះវាកំណត់ពីច្បាប់ស្តីពីមជ្ឈត្តការដែលអនុវត្តមកលើជម្លោះនៅចំពោះមុខ និងតុលាការដែលមានសមត្ថកិច្ចលើការប្រានចោលមជ្ឈត្តវិនិច្ឆ័យ ឬរឿងផ្សេងទៀតដែលច្បាប់មជ្ឈត្តការកំណត់(ដូចជាការជំទាស់មជ្ឈត្តករជាដើម)។ ឧទាហរណ៍ បើប្រទេសកម្ពុជាជាអាសនៈនៃមជ្ឈត្តការ នោះច្បាប់ស្តីពីមជ្ឈត្តការផ្នែកពាណិជ្ជកម្មរបស់ប្រទេសកម្ពុជានឹងអនុវត្តលើការដំណើរការមជ្ឈត្តការ និងអំណាចរបស់តុលាការកម្ពុជាក្នុងការប្រានចោលមជ្ឈត្តវិនិច្ឆ័យ។

ទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ គេមិនត្រូវច្រឡំរវាងអាសនៈមជ្ឈត្តការ ជាមួយនឹងទីកន្លែងធ្វើមជ្ឈត្តការទេ (venue of arbitration) ។ ទីកន្លែងធ្វើមជ្ឈត្តការគ្មានអានុភាពគតិយុត្តលើមជ្ឈត្តវិនិច្ឆ័យឡើយ។ ទីកន្លែងនោះគ្រាន់ជាកន្លែងសម្រាប់សម្រួលដល់ នីតិវិធីមជ្ឈត្តការប៉ុណ្ណោះ ដូចជាការយកកន្លែងមួយនៅក្នុងប្រទេសដែលមិនមែនជាអាសនៈមជ្ឈត្តការ (មាត្រា ២៨ កថាខណ្ឌ ២)។

ប៉ុន្តែ មានពេលខ្លះភាគីនៃកិច្ចសន្យាមិនបានបញ្ជាក់ពីអាសនៈនៃមជ្ឈត្តការ ក្នុងករណីនេះវេទិកាមជ្ឈត្តការជាអ្នកសម្រេច ដោយពិចារណាទោះលើកាលៈទេសៈនៃជម្លោះ រួមទាំងភាពងាយស្រួលនៃភាគី (Convenience)។ យោងតាមសេចក្តីពន្យល់លើមាត្រា ២០ នៃ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration ការពិចារណាលើកាលៈទេសៈនេះសំដៅដល់ការដែលវេទិកាមជ្ឈត្តការធានាដល់ការប្រព្រឹត្តដោយ ស្មើភាពគ្នាចំពោះភាគី (equal treatment of the parties) និងធ្វើឲ្យមានសេចក្តីសម្រេចដោយ យុត្តិធម៌សមរម្យ (fair decision)។ ម្យ៉ាងទៀត ដែលហៅថា "ពិចារណាដល់កាលៈទេសៈនៃជម្លោះមានន័យថា វេទិកាត្រូវគិតដល់ការជាប់ទាក់ទង (១) របស់ភាគីជាមួយប្រទេសមួយ (២) ការទាក់ទងនៃជម្លោះនោះទៅនឹងប្រទេសមួយ (៣) ការជាប់ទាក់ទងនៃនីតិវិធីមជ្ឈត្តការជាមួយប្រទេសមួយ (៤) កន្លែងធ្វើសវនាការ (៥) ការជាប់ទាក់ទង នៃមជ្ឈត្តវិនិច្ឆ័យជាមួយប្រទេសមួយ។

ច្បាប់ស្តីពី មជ្ឈត្តការផ្នែកពាណិជ្ជកម្មខ្មែរ មាត្រា ២.ជ.២កំណត់ថា ទីកន្លែងដែលកាតព្វកិច្ចមួយចំណែកធំនៃទំនាក់ទំនងពាណិជ្ជកម្មដែលត្រូវអនុវត្តគឺ ជាអាសនៈនៃមជ្ឈត្តការ ឬបើពុំនោះទេ អាសនៈគឺ ទីកន្លែង នៃប្រទេសមួយដែលមានចំណងទាក់ទងយ៉ាងជិតស្និទ្ធជាមួយនឹងកម្មវត្ថុនៃជម្លោះនោះ។

៧. ភាសា

ភាគីអាចជ្រើសរើសភាសាណាមកប្រើក៏បាន ប៉ុន្តែបើភាគីមិនចែង ហើយមិនព្រមព្រៀងគ្នាពីភាសាដែលត្រូវប្រើប្រាស់ក្នុងនីតិវិធីមជ្ឈត្តការទេនោះ នោះវេទិកាមជ្ឈត្តការជាអ្នកសម្រេចពីភាសាដែលសមស្របជាមួយនឹងជម្លោះនោះ។

៨. ការតែងតាំងមជ្ឈត្តករ

ខមជ្ឈត្តការអាចចែងឲ្យរួចស្រេចពីរបៀបតែងតាំងមជ្ឈត្តករ ដើម្បីចៀសវាងទំនាស់លើការតែងតាំតនេះ នៅពេលជម្លោះមកដល់។ ភាគីមានសេរីភាពក្នុងការតែងតាំងមជ្ឈត្តករ ប៉ុន្តែចំនួនមជ្ឈត្តករត្រូវជាចំនួនសេស។ បើភាគីមិនបានបញ្ជាក់ពីចំនួនមជ្ឈត្តករនៅក្នុងខមជ្ឈត្តការទេនោះច្បាប់កំណត់ថាចំនួនមជ្ឈត្តករត្រូវមានបីរូប (មាត្រា១៨ ច្បាប់ស្តីពីមជ្ឈត្តការផ្នែកពាណិជ្ជកម្ម)។

ភាគីអាចមានការស្នុគ្រស្មាញ ដើម្បីរកចំណុចព្រមព្រៀងលើការតែងតាំងមជ្ឈត្តករជាពិសេស នៅក្នុងមជ្ឈត្តការដែលមានមជ្ឈត្តករមួយរូប។ ដូចនេះ ភាគីអាចព្រមព្រៀងគ្នាចែងពីនីតិវិធីសម្រាប់គ្រប់គ្រងការតែងតាំងមជ្ឈត្តករ។ បើគ្មានការព្រមព្រៀងនេះទេ ច្បាប់ជាអ្នកកំណត់ពីនីតិវិធីនៃការតែងតាំង។ នៅក្នុងមជ្ឈត្តការដែលមានមជ្ឈត្តករបីរូប ភាគីម្នាក់ៗត្រូវជ្រើសតាំងមជ្ឈត្តកររៀងខ្លួន។ បន្ទាប់មកមជ្ឈត្តករទាំងពីរតែងតាំងមជ្ឈត្តករទីបី។

តុលាការនឹងចូលអន្តរាគមក្នុងការតែងតាំងមជ្ឈត្តករកាលណា៖

១.ក្នុងករណីមជ្ឈត្តការដែលមានមជ្ឈត្តករមួយរូប ភាគីមិនព្រមព្រៀងគ្នា ហើយភាគីមួយសុំឲ្យតុលាការតែងតាំងជំនួស។

២.ក្នុងករណីមជ្ឈត្តការដែលមានមជ្ឈត្តករបីរូប មជ្ឈត្តករទាំងពីរដែលតែងតាំងដោយភាគី មិនព្រមព្រៀងគ្នាក្នុងការតែងតាំងមជ្ឈត្តករទីបីក្នុងរយៈពេល ៣០ ថ្ងៃ ហើយភាគីមួយសុំឲ្យតុលាការតែងតាំងជំនួស

៣. ក្នុងករណីមជ្ឈត្តការដែលមានមជ្ឈត្តករបីរូប ភាគីណាមួយមិនបានតែងតាំងមជ្ឈត្តកររបស់ខ្លួនក្នុងរយៈពេល៣០ថ្ងៃ ចាប់ពីថ្ងៃទទួលសំណើឲ្យតែងតាំងពីភាគីមួយទៀត ភាគីមួយទៀតនោះសុំឲ្យតុលាការតែងតាំងជំនួស។